

Irodalom és sajtó a hosszú 19. században
Klasszik 7. (Klasszmagyaros Ifjúsági Konferencia)

Kolozsvár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, BTK
2026. június 19–20.

A konferencia plenáris előadói:

dr. Szajbély Mihály emeritus egyetemi tanár (SZTE)

dr. Török Zsuzsa tudományos főmunkatárs (ELTE HTK ITK)

dr. Mészáros Zsolt muzeológus (PIM)

A konferencia kiemelt eseménye:

A sajtó szövege. Kerekasztal-beszélgetés a periodikakutatás elméleti és módszertani dilemmáiról. A kerekasztalt vitaindítóval nyitja és a beszélgetést moderálja: dr. Asztalos Veronka Örsike (Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem) Márton-Simon Anna (ELTE HTK ITK) és dr. Zabán Márta (BBTE).

A klasszikus magyar irodalom iránt érdeklődő graduális és doktori hallgatók számára szervezett konferencia célja annak feltérképezése, hogy a 19. század irodalmában és irodalmi életében miként jelenik meg az újság és a periodika világa: az újságolvasás gyakorlata, az újságírás és szerkesztés társadalmi-kulturális státusza, a zszurnalisztika műfajai, figurái és médiaközegei, a sajtó mint az irodalmi nyilvánosság szervező közege, s nem utolsósorban a sajtó ábrázolása a szépirodalmi szövegekben. Előfeltevésünk, hogy a hosszú 19. század magyar sajtója egyszerre anyag, intézmény, technológiai közeg, piaci infrastruktúra és a társadalmi képzelet gazdag tere: alakítja a szerzőség fogalmát, az irodalmi értékképzést, a közéleti viták retorikáját, a műfajok mozgását, sőt az olvasói közösségek létrejöttét is. Különösen várjuk azokat az előadásokat, amelyek a szépirodalmi művek poétikai elemzését összekapcsolják a sajtótörténeti, médiumtörténeti, hálózattörténeti, illetve digitális periodikakutatási megközelítésekkel. A konferencia egyik kiemelt célja annak feltárása, hogy a 19. századi szépirodalom nem csak témaként, hanem mediális tapasztalatként reflektál a sajtó világára. A sajtó itt nem pusztán háttér: olyan formai, időbeli és társadalmi infrastruktúra, amelyhez az irodalom egyszerre alkalmazkodik, amelyből merít, és amellyel vitába is száll. Néhány lehetséges kérdéskört ajánlunk az érdeklődők figyelmébe:

Irodalmi élet, intézményrendszer és társadalmi nyilvánosság

A konferencia kiemelt figyelmet fordít a sajtóra mint az irodalmi mező elsődleges mozgatórugójára. Nem csupán a szövegek közegét látjuk benne, hanem azt az intézményi hálót, amelyben az irodalmi viták, polémiák és a kanonizációs folyamatok zajlanak. A sajtó a 19. században az irodalmi márkázás és a stratégiai pozicionálás terepévé válik; a lapok közötti verseny nemcsak esztétikai, hanem piaci és presztízsharc is, amely alapvetően határozza meg a szerzői életutakat és az irodalmi érték képződését. Ebben az összefüggésben örömmel látunk olyan kérdésfelvetéseket is, amelyek az irodalmi nyilvánosság sajtós dinamikáját elhelyezik különféle léptékekben: a regionális kezdeményezésektől a fővárosi centrumokon át egészen a nemzetközi és transznacionális sajtókapcsolatokig. A konferencia nyitva áll az olyan kérdésfelvetések előtt is, amelyek a sajtó és irodalom viszonyát a nyilvánossághoz való hozzáférés vagy ennek az egyenlőtlenségei – a hangadás és az elnémítás – felől vizsgálják.

A sajtó mint az irodalom médiuma és mint rivális médium

A sajtó az irodalom 19. századi működésében egyszerre hordozó infrastruktúra és versenytárs. Hordozóként biztosítja a publikáció tereit (folytatásos közlés, tárca, recenziós és

hirdetési ökoszisztéma), felépíti a szerzői jelenlét ritmusát, közvetíti a műveket és létrehozza azok olvasóközösségeit. Ugyanakkor a sajtó és periodikák piacának saját műfaji és gazdasági logikája konfliktusba is kerülhet a könyv különféle formáival és „irodalmi autonómia” 19. században létrejövő eszményeivel. Ezért olyan elemzéseket is várunk, amelyek az irodalmi szövegekben megjelenő médiumkonfliktust (könyv vs. lap, tartósság vs. aktualitás, „lassú” irodalmi forma vs. „gyors” hírforma) vizsgálják, de nem utolsósorban az „irodalmi sajtó” képzetének kialakulásával, illetve a sajtó *irodalmiasításának* a kísérleteivel foglalkoznak. Ide tartozik az is, amikor a regény vagy novella a sajtót – látszólag paradox módon – egyszerre használja terjesztési felületként és jeleníti meg esztétikai ellenfélként. Érdeklődve várunk olyan megközelítéseket is, amely az irodalmon túlmenően a sajtó és más médiumok (színpad, előadás, vizuális kultúra, plakát, dal, pamflet) kapcsolatának irodalmi vetületeit vizsgálják.

A periodicitás mint poétikai és időtapasztalat

A 19. századi irodalmi nyilvánosságban a periodikák „nyitott” szerialitása (a folytatás kényszere, a „legutóbbi részben történt” logikája, az ismétlődés és az előreutalás rendszere) sajátos időérzékelést hoz létre: a jelen folyamatosan termelődik, miközben az előző szám „még itt van”, a következő pedig „már készül”. Ez a szerialitás a szépirodalmi formákat is átrendezi: a fejezetvégi késleltetés, az emlékeztető visszaütés, a ritmikus feszültségkeltés és a nyitott lezárás mind olvasható a sajtós közeg poétikai hatásaként. Különösen termékeny kérdés lehet, hogy a napilap, hetilap, (két)havilap, időszaki kiadványok eltérő ritmusai hogyan formálják az irodalom időkezelését. A napi sajtó „azonnaliséga” és a havilapok retrospektív, összegző működése eltérő jelenfelfogást és eltérő olvasási tempót szervez; e ritmusok irodalmi reprezentációja (vagy egymásra írása) jól vizsgálható narratív és műfaj történeti szinten is.

Sajtó és irodalom: minőségdiskurzusok, botrány, legitimáció

A 19. században a sajtó az irodalmi minőségviták egyik ütközőzónája: ezek a feszültségek a popularitás, a szenzáció, a morális pánik és a nyelvi/esztétikai érték kérdéseit egyszerre hozzák játékba. A korszakban a sajtó egyszerre vádolható „alacsony” formával és használható kulturális tekintélyképzésre; a botrány és feszültség az irodalom és a sajtó között tehát nem mellékszál, hanem a minőségdiskurzus egyik működési módja. A konferencia nyitott olyan vizsgálatokra, amelyek a kritikák, vitacikkek, polémiasorozatok, recenziós gyakorlatok és ellenkánon-képzések felől közelítenek: hogyan keletkezik „irodalmi érték” a sajtó nyilvánosságban, hogyan lesz az „ízlés”, a „közönség”, a „népszerűség” vagy a „komolyság” vitatott kategória.

A sajtó szereplői a szépirodalomban

A konferencia kiemelten szeretné felhívni a figyelmet a zsurnalisztika tipikus figuráinak irodalmi reprezentációira a hosszú 19. század magyar és világirodalmában: a szerkesztő, a tárcaíró, a recenzens, a tudósító, a hírlapíró, a szerző-szerkesztő, valamint a sajtó körüli munka látható és láthatatlan szereplőinek ábrázolására és megítélésére. A szépirodalomban e figurák gyakran köztes státuszban jelennek meg: néhol kulturális közvetítők és gyanús „piaci” szereplők, néhol modernizációs ügynökök és közben morális pánik tárgyai is. Örömmel várjuk azokat a javaslatokat is, amelyek e figurákat társadalomtörténeti és interszekcionális (például a női újságírók és a professzionalizáció társadalmi nemi dimenziói stb.), intézménytörténeti (kiadó, hálózat stb.), illetve poétikai (elbeszélői pozíció, hitelesség-retorika, dokumentarizáló effektusok) szempontból elemeznék. További irányadó, nem kizáró jellegű témakörök:

- az újságolvasás jelenetei szépirodalmi szövegekben és az olvasás proxemikája szépirodalmi alkotásokban
- a sajtó mint cselekményszervező eszköz, mint „hírhordozó tárgy”

- a sajtó világa mint társadalmi tér (kávéház, szerkesztőség, nyomda, könyv- és újságkereskedés)
- a hír, pletyka, szenzáció és nyilvánosság poétikái.

Sajtó, anyagiság, forma

A periodika mint multimodális és materiális objektum (tipográfia, rovatstruktúra, illusztráció, hirdetés, papírminőség, melléklet) nemcsak közvetíti, hanem alakítja is az irodalmi jelentést. A szépirodalmi reprezentációkban ezért az újság nem ritkán „formaként” is jelen van: cím- és rovatimitációk, kivágat-poétikák, montázs, idézetláncok, álnév-játékok, pszeudodokumentumok formájában. Örömmel látjuk azokat az előadásokat, amelyek a kortárs periodikakutatás olyan hívszavaihoz kapcsolódnak, mint az *assemblage*, az újranyomás vagy az ollózó újságírás (scissors-and-paste) kultúrája.

Természetesen nyitottak vagyunk olyan, a témakörrel összefüggő kutatásokra is, amelyeket a felhívás különállóan nem érint (például a korabeli magyar irodalom nem magyar nyelvű irodalmi lapjainak a kérdése, a magyar irodalom jelenléte a nem magyar nyelvű sajtóban stb.). A konferencia elsődleges célja ugyanis a klasszikus magyar irodalom fiatal kutatóinak a találkozása és párbeszéde, a felhívás – a KlasszIK hagyományai szerint – ennek csupán keretet és iránymutatást próbál adni.

Kérjük a jelentkezőket, hogy tervezett előadásuk munkacímét és 300 szavas kivonatát, illetve intézményi hovatartozásukat (például doktori iskola, témavezető, évfolyam stb.) egyetlen dokumentumként legkésőbb március 27-ig küldjék el a konferencia címére: klasszik2026@gmail.com. Örömmel látunk paneljavaslatokat is: ebben az esetben 3-4 összefüggő előadás javaslatát várjuk egyetlen dokumentumként.

Pályázati, illetve intézményi forrásból kívánunk kedvezményes szálláslehetőséget és ellátást biztosítani a konferencia előadói számára. Kolozsvár ebben az időszakban – a vasúti pályák felújítása miatt – legegyszerűbben menetrendszerinti nemzetközi járatokkal közelíthető meg; különösen a Flixbus járatait ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

A konferencia intézményi partnere a BBTE Hungarológia Doktori Iskolája.

A konferencia szervezői: Furus Zsolt, Gudor Noémi, Jakab Júlia, Nagy Anita Apollónia, Tötös Dorottya doktori hallgatók és dr. Biró Annamária, dr. Bozsoki Petra (ELTE), dr. Zabán Márta, dr. Vaderna Gábor (ELTE), dr. T. Szabó Levente.